

KITEKINTŐ ELEMZÉSEK 7.

Latin-Amerika mérlegen

KITEKINTŐ.HU

Ablak a világra

2011. július 27.

Kiadja a Kitek Média Kft, felelős kiadó: Frank Tamás, lapigazgató

A Kitekintő nem foglal állást politikai kérdésekben, ezért a cikkekben közölt vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség álláspontját. Az egyes cikkekben megfogalmazott elemzések, előrejelzések a szerzők magánvéleményei, azok pontosságáért, illetve megbízhatóságáért a Kitekintő semmilyen felelősséget nem vállal.

Jelen kiadvány tartalma a Kitek Média Tartalomszolgáltató Kft. ("kiadó") szellemi tulajdona.

A kiadó előzetes írásos hozzájárulása nélkül tilos a kiadvány egészének vagy részeinek feldolgozása és értékesítése, természetesen számítógépének merevlemezére mentheti vagy kinyomtathatja, de ebben az esetben sem jogosult az így többszörözött részek további felhasználására, terjesztésére, adatbázisban történő tárolására, letölthetővé tételére, kereskedelmi forgalomba hozatalára. A jogosulatlan felhasználás büntető- és polgári jogi következményeket von maga után. A kiadó követelheti a jogsértés abbahagyását és kárának megtérítését. Az elemzésből értesüléseket átvenni csak az arra való hivatkozással lehet, azzal a feltétellel, hogy az átvevő nem módosítja az eredeti információt, ill. a kiadványra utaló egyértelmű hivatkozást minden közlésnél feltünteti.

A Kitek Média Tartalomszolgáltató Kft. pontos és hiteles információk közlésére törekszik, de a tájékoztatásból fakadó esetleges károkért felelősséget nem vállal.

Budapest, 2011. július 27.

© Kitek Média Kft

Minden jog fenntartva

Címlapkép forrása: globalmeanscapital.com

Írták

Hajdú Lilla

Horváth Marcell

Klopfstein-László Kornél

Marosvölgyi Dóra

Sándor Nóra

Soltész Béla

Solti Ágnes

Szeghalmi Zsolt

Vogel Dávid

Zelei Dávid

Szerkesztette

Solti Ágnes (rovatvezető)

Lezárva: 2011. július 27.

ELŐSZÓ

Tisztelt Olvasó!

Örömmel mutatjuk be a *Kitekintő Elemzések* hetedik részét, amelyben a Latin-Amerika rovat munkatársai és külső szakértői a régió országainak aktuális politikai és gazdaság helyzetét ismertetik.

Elemzéseinket az elnökválasztások vezérfonalára fűztük fel: mérleget vontuk a hivatalban lévő vezetők teljesítményéről, értékeltük az idei, illetve górcső alá vettük a közeljövőben esedékes választásokat. Mivel a magyar külpolitikában és külpolitikai újságírásban is gyakran félperiférián helyezkedik el Latin-Amerika, igyekeztünk minél átfogóbb képet adni az egyes országokról.

A nyolcvanas évek elveszett évtizede után az „új baloldal” politikai előretörése irányította ismét a figyelmet Latin-Amerikára, mikor Hugo Chávez venezuelai elnök hatalomra jutását követően egyre több államban választottak baloldali vezetőt. Ez a tábor napjainkra egy mérsékelt és egy radikális csoportra oszlott. Ugyanakkor néhány országban az USA-barát kormányok a mai napig megmaradtak. Időközben Latin-Amerika feltörekvő régióvá vált, nagyobb beleszólást követelve a nemzetközi gazdasági és politikai kérdésekbe. A térség vezetői már nem tanácsokat várnak a fejlett országoktól, hanem maguk is egyenjogú partnerként kívánnak részt venni a világ jövőjének alakításában.

Bár vannak hasonló természetű problémáik, az egyes országok mégis többnyire egyéni gondokkal küzdenek, melyek megoldása egyelőre befelé fordítja figyelmüket, így nem kap elegendő hangsúlyt az integráció kérdése, melynek lendületet leginkább a nagyobb gazdaságok adhatnának, hogy a régió valóban ki tudja használni megnövekedett jelentőségét.

Visszajelzéseire, észrevételeire minden esetben számítunk az info@kitekinto.hu e-mail címen.

Üdvözléssel

Budapest, 2011. július 27.

Solti Ágnes

rovatvezető

Szeghalmi Zsolt

A Szegedi Tudományegyetem ötödéves joghallgatója, korábban egy évig a sevillei egyetemen is tanult. A spanyol és latin-amerikai külpolitikával külügyminisztériumi gyakorlata során kezdett el foglalkozni. 2011 júliusában egy spanyol ügyvédi irodában kezdte meg munkáját, Santiago de Compostelában. 2011 júniusa óta a Kitekintő Latin-Amerika rovatának gyakornoka. Elérhetősége: szegecs_86@hotmail.com

Vogel Dávid

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Karán szerzett okleveles biztonság- és védelempolitikai szakértő (MA) diplomát. A képzés alatt egy kubai témájú OTDK-díjazott dolgozat erősítette meg érdeklődését Latin-Amerika iránt. Az egyetem befejezése után tanulmányait a ZMNE Hadtudományi Doktori Iskoláján folytatta, kutatási területe Latin-Amerika, specifikusabban a kontinens politikai, geopolitikai és geostratégiai viszonyai. Abszolutóriumát 2010-ben vette át, jelenleg védelem előtt áll. 2008-ban felvételt nyert a Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Karának nemzetközi tanulmányok mesterszakára, ahol Latin-Amerika és félperifériális Európa szakirányon az abszolutórium megszerzéséig folytatta tanulmányait. Ezt követően, 2010-től az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának politikatudomány mesterszakos hallgatója. Fő érdeklődési területe a latin-amerikai térség hatalmi szerkezete, nemzetközi szervezetei, valamint az ALBA országok politikájának egyes vetületei. Elérhetősége: divad.legov@gmail.com

Zelei Dávid

2010-ben végzett az ELTE BTK spanyol és történelem szakán, 2008-ban Valenciában volt ösztöndíjas. Latin-amerikai politikával, történelemmel, irodalommal foglalkozik, 2008 óta rendszeresen publikál, beszélgetéseket, kerekasztal-beszélgetéseket szervez és vezet a témában. 2009 óta a Lazarillo Hispanisztikai Portál (www.lazarillo.hu) szerkesztő-újságírója. Fő kutatási területe a latin-amerikai identitás 19-20. századi változásai, 2007-ben e témával 2. lett az OTDK-n. Elérhetősége: csudto@freemail.hu

economic growth seems to confirm the policy of the president. Fernández announced on 21 June 2011 that she will run for a second term.

Central America: *An odd panorama*

In the light of the several elections many exciting occurrences happened in Central America in the last few years. However, in South America we can observe the spreading of the idea of the new socialism and a strong economic development, in this region the situation shows an ambiguous picture. On the one hand, there are the economic developments, democracy, stability – such as in Panama and Costa Rica –, and on the other hand there are the impoverishment, necessity, leftist dictatorships, and chaos of the drug cartels like in Honduras, Nicaragua and Guatemala. The article tries to describe the situation and the current processes of the Central American countries.

Mexico: *“Blood, toil, tears and sweat”*

In 2000, after 71 years, PRI lost the Mexican presidential elections, and since then, centre-right PAN is governing, but according to recent polls only up to 2012. One of the most important reasons of the drop of the popularity of the ruling party is the crescent violence induced by the „drug war”, which caused several protests. The results of the state elections of 2011 are indicating the possible triumph of PRI of 2012. The successor of Calderón can be Enrique Peña Nieto, current governor of the State of Mexico.

Venezuela: *Chavismo – the “New Socialism” of the 21st century*

The Bolivarian Republic of Venezuela, a continent-sized country governed by a divisive man, praised and damned by millions. The characteristic politics of President Hugo Chavez made a huge impact on the political map of Latin America: since his first appearance in the 1992 coup he represents the opposing side versus the United States and the West. In order to make significant changes, he employs the so called “oil diplomacy” very effectively, besides establishing – or assisting the creation of – regional organisations to strengthen the countries of the continent. Despite all, his relations with the media, the worsening crime rates overshadow his improvements in the fight against poverty and his achievements in healthcare, education and housing. The leader of the opposition party claims victory in the parliamentary elections of 2011, stating that Chavez’s time is over, his party will surely loose the Presidential elections of 2012...but will they?

Paraguay: *A Bishop for the change*

The election of Fernando Lugo in 2008 put a final end to the country’s decades-long dictatorship and one-party system. Just three years after his inauguration, the former bishop has helped his small South American country reach a record growth in

Vogel Dávid

Venezuela: Chavizmo – a 21. század „új szocializmusa”

A Venezuelai Bolívari Köztársaság – bár európai szemszögből nézve 912 000 négyzetkilométeres területével óriásnak számít – latin-amerikai összehasonlításban mindössze a hetedik helyet képviselő ország, gazdasági és geopolitikai lehetőségeit kihasználva az utóbbi bő egy évtizedben regionális hatalmi státuszának megerősítésén dolgozik. Az ezt megelőző évek nyugalmasabb politikájában a változás egy magát forradalmárnak kikiáltó, egyesek szemében azonban inkább diktátorként megjelenő politikus, Hugo Rafael Chávez Frías elnöki székbe kerülésével vette kezdetét a győztes 1998-as elnökválasztást követően.

A fordulat embere

Chávez rendkívül színes életutat bejárt, ellentmondásos személyiségű államférfi, aki 1954-ben pedagógus szülők gyermekeként látta meg a napvilágot s eredetileg ugyan papnak készült, azonban később mégis katonának tanult. 1975-ben műszaki tiszti végzettséget szerzett, majd különféle parancsnoki beosztásokat töltött be, szolgált az ejtőernyősöknél is, vörös baretjében a mai napig is előszeretettel mutatkozik. 1992 februárjában, a Carlos Andrés Pérez elnök elleni sikertelen puccskísérletével lépett a politika színpadára, azonban ekkor már közel tíz éve létezett a hadsereg tisztikarán belül az általa életre hívott „Forradalmi Bolívari Mozgalom”, amelynek vezetője volt. Kudarcba fulladt puccskísérlete után „megjavult”, és bár súlyos börtönbüntetésre ítélték, két év után kegyelmet kapott,⁸⁵ hogy aztán a „Hazafias Pólus” nevű baloldali párt vezetőjeként a békés társadalmi átalakulást hirdetve, szélsőségesen populista és Amerika-ellenes retorikájának köszönhetően 1998-ban megnyerje az elnökválasztást. 1999 februárja óta Venezuela államfője.

Beiktatása után markáns gazdaságpolitikába fogott: leállította a venezuelai állami vállalatok privatizációját, magához vonta a gazdasági döntések meghozatala fölötti ellenőrzést és csökkentette az olajkitermelést, hogy emelje a kőolaj árát. Belpolitikai hatalmát növelendő módosította az Alkotmányt,⁸⁶ hogy jogköre megnőhessen, és

⁸⁵ <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/1925236.stm>

⁸⁶ A népszavazáson közel 72 százalékos többséggel támogatott, 350 paragrafusával a világ egyik leghosszabb alkotmányának számító jogszabályban Simón Bolívar alkotmányról szóló írásainak szellemisége ugyanúgy érzékelhető, mint José Martí és a perui marxista, José Carlos Mariátegui gondolatai, különös hangsúlyt adva a népszuverenitásnak, a társadalmi felelősségvállalásnak, az igazságtalanság elleni felkelésnek, valamint az idegen hatalmaktól való teljes függetlenségnek. A reformok többek között Venezuelai Bolívari Köztársaságra változtatták az ország hivatalos nevét; a három hatalmi ágat ötre bővítette, beiktatva az „elektori hatalmat”, mely a szavazások lefolyásáért felelős, valamint a „polgárok hatalmát”, mely nagyjából a hazai ombudsmani rendszernek felel meg, feladata az állampolgárok jogainak védelme az állammal szemben. Mindezek mellett a tradicionális hatalmi ágak is átalakultak: a korábban kétkamarás törvényhozás egykamarássá változott,

hosszabb időt tölthessen hivatalban, ezzel együtt csökkentette a törvényhozás és az igazságszolgáltatás erejét. Chávez, hogy megtartsa népszerűségét, keményen fellépett a korrupció ellen, kritizálta a gazdasági oligarchákat, és több forrást biztosított a szociális programok számára. Emellett ellenfeleit és kritikussait, úgy az üzleti életben, mint a médiában is igyekezett ellehetetleníteni. Kiterjesztette a hadsereg szerepét, és szorosabb kapcsolatok kialakítását kezdte meg a közel-keleti olajtermelő államokkal és Kubával. 2000-ben ismét elnyerte az elnöki tisztséget, immár az új Alkotmány szerint rendezett választásokon. Elnökségének fő támogatói az alacsonyabb osztályok képviselői, ellenzői pedig azok közül kerülnek ki, akik sztrájkokkal és demonstrációkkal tiltakoztak az állami olajtársaságok feletti ellenőrzés bevezetése ellen, ami 2002 áprilisában még egy rövid életű puccskísérletet is eredményezett, valamint az olajbányászok sztrájkját okozta 2002 végén. Ellenzéke 2004 augusztusában népszavazást kezdeményezett visszahívása érdekében, ami csekély Chávez győzelmet eredményezett.

A hatéves ciklus lejártával a 2006-os választásokat megnyerve 2007. január 10-én tette le hivatali esküjét második terminusára.⁸⁷ Első hatalomra kerülése óta eltelt idő alatt Chávez politikája és támogatottsága is erősen megváltozott. Míg 1999-ben csupán egyetlen törvény és két adónem, s 2001-ben 49 törvény került elfogadásra, addig 2007 elején Chávez különleges felhatalmazást kapott: 18 hónapon keresztül a törvényhozás kihagyásával, rendeletekkel kormányozhat. A hivatalos álláspont szerint mindez annak érdekében, hogy a tizenegy széles területet lefedő témakörben – többek között a gazdaság, a pénzügyi szektor, az energiaügyek, a védelmi szféra – forradalmi változásokat vihessen véghez. Populista retorikájának ellenére, mellyel sokakat meg tud nyerni, egyre többen vannak azok, akik szerint Chávez a Latin-Amerikában oly ismert katonai diktátor, a caudillo jeleit mutatja.⁸⁸

Külkapcsolatok

Kontinentális külpolitikáját az egységesítés, az összefogás szorgalmazása jellemzi, a regionális összefogást támogatja legfőképpen az USA hegemoniájának ellensúlyozása érdekében. Nem egyszer szélsőséges politikája, illetve Venezuela egyéb külföldi kapcsolatai miatt azonban több ország elfordul Cháveztől, többen más országok belügyeibe történő beavatkozással is vádolják. Mindezek ellenére azonban szép számmal akadnak szövetségesei regionális és a szélesebb nemzetközi szinten is. A

résben csökkentett hatáskörrel, melyek jelentős részét az öt év helyett immár hat éves ciklust szolgáló elnöknek adva át, aki népszavazással – a többi megválasztott funkcionáriushoz hasonlóan – visszahívhatóvá vált pozíciójából, azonban bizonyos körülmények között megkapta a Nemzetgyűlés felosztatásának jogát. Emellett szintén bekerült az alaptörvénybe, hogy a bírók kinevezésük előtt egy közmeghallgatáson kell, hogy megfelelőnek találtassanak a talár elnyeréséhez, valamint jelentősen bővült az alapvető emberi jogok területe: az esélyegyenlőség, valamint az őslakos bennszülöttek jogainak biztosítása mellett számos szociális, gazdasági és kulturális jog illetve az egészségügyi ellátáshoz való jog mint emberi jog került megnevezésre a jogszabályban. <http://www.embavenez-us.org/news.php?id=5234> (Az alkotmány hatályos szövege elérhető a <http://venezuelanalysis.com/constitution> címen.)

⁸⁷ Esküjében Jézus Krisztusra, mint a „történelem legnagyobb szocialistájára” esküdött, beiktatási beszédében pedig az elkövetkezendő hat év tennivalóit sorolta fel, többek között az Alkotmány újabb reformját, melynek során egyebek mellett eltörlésre kerülne az elnöki tisztség betöltését két ciklusban limitáló passzus.

kontinens integrációjának céljával Chávez számos szervezetet hozott létre vagy játszott szerepet létrehozásában, ilyen például az ALBA (Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América – Bolivári Alternatíva Amerika Számára),⁸⁹ mely alapító okirata 19 pontban foglalja össze az együttműködés területeit az olaj- és energiaszektortól a haderő és oktatás területein át a nemek közti egyenlőség és migráció témaköréig. Jelentős érdemei vannak emellett Cháveznek a kőolaj kitermelésére, szállítására és kereskedelemére szakosodott PetroCaribe, illetve Petrosur, a Dél Bankjaként ismertté vált BancoSur, és a televíziós műsorsugárzást biztosító Telesur létrehozásában.

A regionális együttműködések előmozdítása mellett a nyugati politikai irányvonallal kevésbé szimpatizáló, távolabbi szövetségesekkel való kapcsolatépítés, a nemzetközi szinten való megnyilatkozások is prioritásként jelentek meg Chávez programjában. 2008-ban a függetlenségét alig pár napja kikiáltó Koszovó kapcsán erőteljes nyilatkozatot tett, miszerint Venezuela soha nem fogja elismerni a balkáni ország szuverenitását. Érvelésének egyik kissé hipokratikus pontjaként Hashim Thaci miniszterelnök forradalmár múltját említette, és a függetlenedés precedenssé válásának veszélyeire figyelmeztetett.

Mindazonáltal alig másfél év múlva Venezuela lett a harmadik a világon, mely elismerte a Grúziából orosz segítséggel kiszakadó Dél-Oszétia és Abházia függetlenségét. Az már természetesen csak a történelem fintora, hogy szintén ebben az időben vásárolt Venezuela orosz gyártmányú vadászgépeket és mintegy 100 000 darab Kalasnyikov gépkarabélyt, valamint állapodott meg Oroszországgal egy 4 milliárd USD tőkéjű közös bank létrehozásáról.

Külföldi szerepléseit folytatva 2010-ben Chávez hét, elsősorban nyugatellenes retorikát folytató országot látogatott meg, így Portugália mellett többedszerre tárgyalásokat folytatott Oroszországban, Iránban, Líbiában, Szíriában, Ukrajnában és Fehéroroszországban is, melyek során többek között a nukleáris energia előállítását, fegyverzettechnikai eszközök beszerzését, mezőgazdasági termékek és a kőolaj kereskedelmét, valamint a pénzügyi együttműködés területeit szabályozó megállapodásokat kötött.

A 2010-es év azonban nemcsak pozitívumokkal szolgált Caracas számára: az év közepén a leköszönő bogotái kormányzat – Álvaro Uribe elnök vezetésével – diplomáciai krízist idézett elő, mikor azzal gyanúsította meg Venezuelát, hogy az

⁸⁸ <http://www.ilustracionliberal.com/1/el-caudillo-chavez-carlos-alberto-montaner.html>

⁸⁹ Eredeti nevében a 'szövetség' szó helyett az „alternatíva” kifejezést használta a szervezet, ez a 2009. június 24-i közgyűlés alkalmával került megváltoztatásra. A kezdeményezés azonban elég nagyívű vállalásnak tűnik, ha számításba vesszük, hogy 2010-ben, a szervezet mind a nyolc tagállamának vásárlóerő-paritáson számított bruttó hazai termékének (GDP PPP) összértéke alig 642 milliárd dolláros mértékével még Hollandia szintjét sem éri el, az egy főre jutó GDP esetén pedig a helyzet még rosszabb. Az ALBA tagországok összlakossága alig nagyobb Franciaországénál. Azonban természetesen nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a tagok között van Latin-Amerika első és ötödik legnagyobb olajkitermelője (Venezuela, illetve Ecuador), valamint a kontinens két legnagyobb földgázvagyonnal rendelkező országa (Venezuela és Bolívia) is, melyek a földrész földgázvagyonának több mint 90 százalékát birtokolják. Latin-Amerikában pedig ez a szénhidrogén vagyon az egyedüli, ami jelentős változást képes véghezvinni a térség országainak fejlődésében. Forrás: Vogel Dávid: Az Egyesült Államok Latin-Amerika politikájának változása In Nemzet és Biztonság, 2010/3. 3-13. p. (neb.kezek.hu/letoltes.php?letolt=122)

aktívan hozzájárul a FARC (Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők) terrorszervezet gerilláinak kiképzéséhez és pihentetéséhez, melyet Uribe a 2008-as – szintén diplomáciai bonyodalmakat kirobbantó, ecuadori szuverenitást megsértő – kolumbiai terrorellenes akció során szerzett laptopokból nyert információkkal támasztott alá.

Válaszlépésként Venezuela megszakította diplomáciai kapcsolatait Kolumbiával. A már-már háborús feszültséggé fokozódó konfliktust a megválasztott kolumbiai elnök, Juan Manuel Santos augusztus 7-i beiktatása oldotta meg, mikor a két elnök az UNASUR (Dél-amerikai Nemzetek Uniója) közvetítésével tárgyalóasztalhoz ült és megállapodott a békés rendezésről.

Gazdaságpolitikai intézkedések

Elnöki tisztségben eltöltött évei alatt Chávez az ország külkapcsolatainak fejlesztése mellett természetesen nagy hangsúlyt fordított a hátszói támogatottság megőrzésére, hatalmának megszilárdítására, az ország gazdaságának stabilizálására. Így többek között árszabályozást vezetett be 2003-ban, melynek célja az infláció megelőzése és a szegények védelme. A szabályozás mintegy 400 élelmiszerre terjed ki. A rendszernek azonban, ahogy azt a gyakorlat bizonyította, számos hátulütője van, így például az, hogy az adott árukat érintően általánossá vált a készlethiány, a nyomott árakon ugyanis nem kifizetődő a termelés, mert a mesterségesen alacsonyan tartott árak még az infláció mértékét sem követik, így a termelőket általánosságban mintegy 30-60 százalékos veszteség éri.

A rendszer másik negatív hozadéka a nemzetközi csempészet megerősödése: a központilag mérsékelt áron tartott árukat egyes csoportok felvásárolják, majd ezt követően a nagy mennyiségre való tekintettel a zöldhatáron át általában Kolumbiába csempészik, majd a vételár többszöröséért adják tovább. A szabályok kijátszása azonban országhatárokon belül is jelentős. A termelők visszafogják a nyomott áras termékek előállítását, vagy azok egy nem támogatott változatát dobják piacra, így például egy rizstermelő, terményének mindössze 10-20 százaléka kerül általános rizsként a piacra, a fennmaradó 80-90 százalék ízesített vagy egyéb más módon elkészített rizsként jelenik meg a piacon. A hasonló esetek megelőzése érdekében 2009 márciusában a venezuelai kormányzat tizenkét alapvető élelmiszer termelésére – mint például többek között a rizs, étolaj, kávé, cukor, tejpor, sajt vagy a paradicsom szósza – minimumkvóta-előírást vezettek be. A termelői oldal a szabályozást követően tiltakozásba kezdett, mondván, hogy a kötelező eladási árak bevezetése csődbe viheti őket.

A venezuelai valuta védelmében a caracasi kormányzat 2007. március 7-én bejelentette, hogy a 2008. év elején a bolívar redenominálásra kerül (vagyis ismét „nullevágást” hajtottak végre), 1:1000 arányban. Az így bevezetett „új” pénznem

pedig a bolívar fuerte, azaz az „erős bolívar” nevet kapta: a 2008. január 1-jén megszületett új fizetőeszköz árfolyama 1 USD = 2,15 VEF-ben került meghatározásra. Az infláció megakadályozása érdekében pedig visszaszorították az állami kiadásokat. Az első megválasztásától számított csaknem egy évtizeden keresztül elköltött pénzmennyiség azonban megtette hatását: hivatalos források szerint a szegénységi küszöb alatt élők száma a 1997-ben mért 54,5 százalékról 2006-ra 33,6 százalékra csökkent.

A következő évek világgazdasági körülményei ezt követően még kiszámíthatatlanabbá tették az ország pénzügyi helyzetét. A kőolaj árának 2007-es emelkedésével Caracas is növelte kiadásait, az ország gazdasága pedig mintegy 9 százalékkal nőtt. A 2008. júliusi kőolajár-zuhanás azonban jelentős bevételkiesést okozott, így a pozitív folyamatok is leálltak. Ezt a 2009-ben bekövetkező világgazdasági válság csak tovább súlyosbította, így már az év elején két százalékkal zsugorodott az ország gazdasága, a negatívum az év második felére már elérte a 4,5 százalékot is. A gazdasági hanyatlás az inflációra is hatott, mely 2009 végére elérte a 26,7 százalékot, ezt csak tovább nehezítette a Venezuelát sújtó – El Niñonak tulajdonított – szárazság, mely nemcsak a mezőgazdaság termelékenységét rontotta, hanem vízellátási problémákat és áramkimaradásokat okozott országszerte.

2010 januárjában Chávez elnök – csakugyan a hazai valuta védelmében – rögzített kettős árfolyamrendszer bevezetését jelentette be. Ennek lényege, hogy a bolívnak két hivatalos árfolyamát határozzák meg ezt követően: 2,6 bolívar/dollár árfolyamot az alapvető áruk, mint például az élelmiszer, a gyógyszer és az ipari gépek behozatalára, valamint 4,3 bolívar/dollár átváltási rátát az egyéb importárukra, autókra, telefonokra, stb. Az árfolyamrendszer azonban nem hozta a várt eredményeket és számos kedvezőtlen fordulatot indukált, így 2011. január 1-jével beszüntették.⁹⁰

Bár Venezuela az ezredfordulót követően két jelentős természeti katasztrófát is elszenvedett, melyet csak a nemzetközi közösség, valamint a korábbi a nemzetközi pénzintézetek – a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap – segítségével volt képes kezelni, Chávez mindkét pénzintézetet a kapitalista világrend letéteményeseként, Washington „neo-kolonista”, „újragyarmatosító” politikájának eszközeként említette már hivatalba kerülésekor is. A szavakat pedig tettek követték, így a latin-amerikai ország miután kőolajbevételeinek köszönhetően visszafizette tartozásait, 2007. május 1-jén, a munka nemzetközi ünnepén, hivatalosan is bejelentette kilépését a két szervezetből,⁹¹ bár ezt de jure még a mai napig nem tette meg.

⁹⁰ http://relooney.fatcow.com/SI_FAO-LA/Stratfor-Venezuela_8.pdf

⁹¹ A bejelentés megtörténte ellenére, valamint figyelembe véve a tényt, hogy Caracas nem vesz részt látványosan sem az IMF, sem a WB munkájában, a két szervezet honlapja szerint Venezuela a mai napig tagsági viszonytal rendelkezik, sőt az IMF 186 tagja közül Venezuela a 20. legnagyobb szavazatszámúval (26,841 szavazat, 1,21 százalék) van jelen. <http://www.chinapost.com.tw/latestnews/200751/45857.htm> / <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.htm#3>

Saját irányvonalát és régióbeli szövetségeseit támogatandó, Chávez jelentős pénzügyi segítséget nyújtott Bolíviának és Argentínának is, hogy visszafizethessék tartozásaikat az IMF-nek, emellett jelentős gazdasági támogatással segítette ALBA-beli partnereit is. A pénzügyi együttműködés szervezetté formálódását pártoló Chávez, az IMF ellenpólusaként egy központi bank, a már említett BancoSur létrehozásában látta a megoldást. A nyomaték kedvéért az alapításhoz a Venezuelai Nemzeti Bank tartalékainak 10 százalékát ajánlotta fel. A pénzintézet végül 2009. szeptember 26-án jött létre 20 milliárd dolláros kezdőtőkével. A bank létrehozásának célja, hogy infrastrukturális beruházásokhoz, valamint elsősorban szociális programokhoz nyújtson segítséget a hitelkérelmező országok számára.

Chávez már a választási kampánya során is a kapitalista nyugatot, a nemzetközi nagytőke tulajdonosait tartotta felelősnek országa, sőt egész Latin-Amerika problémáiért. Hatalomra kerülését követően intézkedések sorával tett lépéseket a külföldi gazdasági, politikai befolyás visszaszorítása érdekében. Az IMF és a Világbank kapcsán említett elszigetelődés mellett, a gazdasági élet egyéb területein is jelentős változásokat eredményező döntéseket hozott.

2007-2008 folyamán Chávez elnök az ipar területén számos külföldi kézbe került venezuelai vállalatot államosított.⁹² Ez az „erőszakos” állami tulajdonba vétel azonban csak névleg egyezik meg a hazánkban a második világháborút követően felálló rendszer központi államosítási intézkedéseivel. Csak a legjelentősebbeket említve, elsőként az olajipar területén történtek változtatások: az Orinoco-medence négy, mintegy 30 milliárd USD összértékű projektjét működtető cégek (Exxon, ConocoPhillips, Total, StatoilHydro) venezuelai leányvállalatait vásárolta ki a caracasi vezetés közel 1 milliárd dollár értékben. A brit BP és az amerikai Chevron kisebbségi tulajdonosként az országban maradt. Hasonló visszavásárlások történtek emellett az energiatermelési valamint a telekommunikációs szektorban is.

Mindannak ellenére, hogy Chávez hivatalban töltött idejének második felében – a kőolajárak folyamatos növekedésének köszönhetően – a gazdasági világválság kirobbanásáig konstans módon nőtt az ország GDP-je, a szegénység kezelésének területén még jócskán van behoznivalója Venezuelának. Bár a Datos, független venezuelai think-tank („agytröszt”) kutatásai szerint a reáljövedelmek 2003 és 2006 között mintegy 137 százalékkal növekedtek, a hivatalos mutatók pedig a szegénységben élők számát illetően 10 százalékos csökkenést mutatnak, elemzők szerint a javulások egyöntetűen a kőolaj magas világpiaci árának köszönhető és nem a gazdaságpolitikai intézkedésekben rejlő reformoknak.

A helyzet tehát korántsem mondható szilárdnak, még akkor sem, ha a kormányzati retorika a kritikákra válaszul az ország 60 milliárd dollár értékű kőolajtartalékát említi a támogatási rendszer hosszú távú működtetésének biztosítékeként. A Datos kutatása arra az egyedi tényre is rávilágít, mely szerint „a venezuelai szegények

⁹² <http://www.reuters.com/article/idUSTRE5243CX20090305>

sokkal jobb körülmények között élnek manapság, mint korábban, nőtt a vásárló erejük is...de mindezen változások anélkül mentek végbe, hogy a lakhatási körülményeik, iskolázottságuk vagy mobilitási képességük növekedett volna”. Az olajbevételek milliói tehát „felületi kezelésekre” és nem a problémák gyökerének megoldására fordítottak, így a jelenlegi állapotok korántsem tekinthetők stabilnak. Mindazonáltal tagadhatatlan tény, hogy a Világbank elemzése szerint, a vizsgálat tárgyát képező évtizedben, 1995-2005 között a szegénysorban élő családok száma tíz százalékkal csökkent.⁹³

Megmentő vagy diktátor

Chávez első megjelenése óta megosztja a közvéleményt. Egyesek az ország saját lábra állását, az USA hegemoniájától való elszakadást elősegítő „boliváristát” látják benne, mások a saját hatalmát bebetonozni akaró, már-már caudilloként viselkedő öntörvényű demagógnak tekintenek rá. Számos nemzetközi jogvédő szervezet – így a Human Rights Watch, az Amnesty International vagy a Freedom House – adott közre jelentéseket a venezuelai helyzetről vagy éppen Chávez tevékenységéről. Ezek tartalma szintén elég változatos.

Egy részük kiemeli a látványos eredményeket, melyeket az alkotmánymódosítás és az azok nyomán bevezetett reformok idéztek elő többek között a bennszülöttek és a nők jogainak védelmében, egyenjogúságuk biztosítása érdekében, másik részük a sajtószabadság megsértését emeli ki, mely területen rendkívül sok kritika éri Chávezt, évek óta „nem szabad” jelzővel illetve a helyi médiát. Számos más eset mellett példaként említve egyes tévétársaságok engedélyének meg nem hosszabbítását, melyek hirdetésekkel és egyéb műsorokkal támogatták a Chávez-ellenes 2002-es puccskísérletet.⁹⁴

A média egy tekintélyes részének ellenzéki irányultságának ellensúlyozása érdekében Chávez a latin-amerikai Al Jazeera megalapítását tűzte ki célul, a már említett TeleSUR létrehozásával, mellyel az Egyesült Államokból sugárzott CNN en Español befolyását is csökkenteni kívánja. A hagyományos médiatermékek mellett azonban, felismerve a potenciális lehetőségeket, Chávez a közösségi média felületeit is próbálja a maga hasznára állítani: saját Twitter profilt működtet, melynek látogatói 2010 decemberében meghaladták az egymillió főt. A mintegy kétszáz tagból álló csapat által működtetett oldal az elnök szerint „fegyver, melyet szintén használni kell a forradalomban”. Az internet-hozzáférés növelése érdekében 2010 márciusáig 668 Infocenter jött létre országszerte, mely szintén hozzájárulhatott ahhoz, hogy előző évben 43 százalékkal nőtt az internethasználat.

Népszerűségének megtartásában, illetve növelésében szintén nagy szerepe van a hivatalosan a részvételi demokrácia erősítése érdekében létrehozott „közösségi

⁹³ <http://venezuelanalysis.com/news/1774>

⁹⁴ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/6215815.stm>

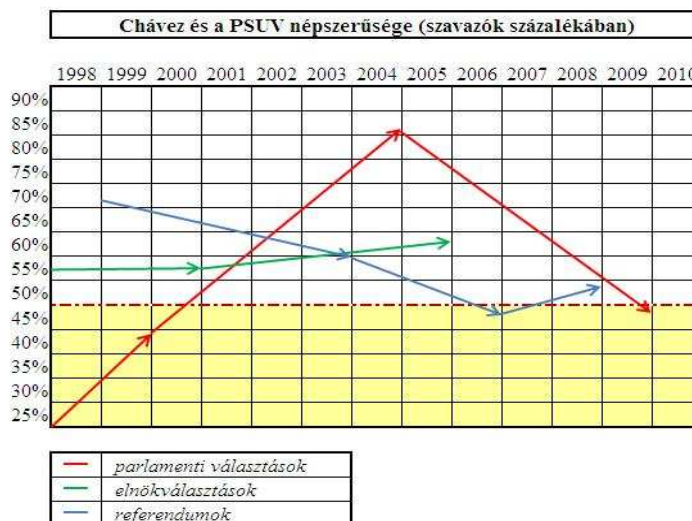
tanácsok” hálózatának. Az önálló minisztériumi irányítás alatt működő terület 2010 szeptemberéig harmincezer ilyen, helyi érdekekkel és fejlesztésekkel foglalkozó „tanácsot” hozott létre a caracasi kormányzat, melyek további bővítéséhez Chávez 2010 szeptemberében újabb 203 millió USD állami támogatást biztosított. Az OAS 2010. évi jelentésében az ilyen és ehhez hasonló programok tevékenységének köszönhetően jelentős előrelépésekről számolt be az analfabetizmus, az egészségügyi ellátottság, a szegénység felszámolása és más gazdasági és szociális területeken is.

Minden igyekezet ellenére azonban Chávez népszerűsége erősen ingatag. Az ellenzékkel szembeni fellépések és a hatalmát megszilárdítani hivatott lépések, valamint nem utolsósorban az elmaradt ígéretek a (mély)szegénység felszámolása mellett más szociális és egészségügyi, valamint gazdasági reformok elmaradása

egyre több támogatóját bizonytalanítja el. A közbiztonság és általában véve a bűnözés területén bekövetkezett rendkívüli visszaesés – 1999-2009 között 4 550-ről 16 047-re nőtt a gyilkosságok éves száma, egy másik felmérés szerint pedig 2010-ben Caracas volt a világ legveszélyesebb városa – is tovább gyengíti Chávez helyzetét.

A népszerűségvesztés jele az elnök pártjának, a PSUV-nak (Venezuelai Egyesült Szocialista Párt) 2010. szeptemberi szereplése is a parlamenti választásokon, melyet ugyan megnyert, de előnyét mindössze 1,1 százalékkal tudta megőrizni riválisával szemben. Ennek köszönhetően pedig elvesztette kétharmados többségét a törvényhozásban, bár hozzá kell tenni, hogy a venezuelai választási rendszer egyediségéből adódóan ez a csekély különbség is 96 helyet juttatott a pártnak, a második helyezett MUD (Ellenzéki Kerekasztal) 64 mandátumával szemben.⁹⁵

A MUD elnöke, Guillermo Avelado azonban egy nyilatkozatában már be is jelentette, hogy pártja birtokolja a lakosság többségének támogatását, így a 2012. decemberi elnökválasztás a jelenlegi kormány bukását fogja hozni. Ez persze még korántsem lefutott meccs, hiszen a fennmaradó másfél évben még Chávez az elnök, akit a még a PSUV irányítása alatt álló, mandátumának lejártá előtt hihetetlen törvénykezési munkába kezdő törvényhozás 18 hónapra feljogosított a rendeletekkel való kormányzásra.

⁹⁵ <http://psephos.adam-carr.net/countries/v/venezuela/venezuela20101.txt>

A jogi lehetőségek tehát az elnök rendelkezésére állnak, hogy jelentős mértékben is akár befolyásolni tudja a közhangulatot, különösképpen, ha a kőolaj világpiaci ára továbbra is a Venezuela számára optimális magasságban marad, megfelelő pénzügyi háttérrel nyújtva különböző hangulatjavító vagy akár gazdasági reformokat bevezető intézkedések támogatására is. A potenciális változtatások pedig talán nemcsak a különböző magazinok által összeállított listákon való előkelő pozíciókat – így többek között a New Statesman „A világ legbefolyásosabb emberei” tizedik helyét⁹⁶ – hanem akár egy harmadik elnöki ciklust is hozhatnak Chávez számára.

⁹⁶ <http://www.newstatesman.com/international-politics/2010/09/hugo-chavez-latin-lover-russia>